

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.5.18>

KONSERWATYWNA KONCEPCJA PAŃSTWA W POGŁĄDACH W. LIPIŃSKIEGO I JEGO ZWOLENNIKÓW

Taras Styslo,

wykladowca Katedry Prawa i Administracji Publicznej
Instytucja szkolnictwa wyższego „Uniwersytet Króla Danyła”
(Iwano-Frankowsk, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-2377-7985
taras.styslo@ukd.edu.ua

Adnotacja. Artykuł ukazuje główne podejścia do definicji formy państwa w poglądach ideologów ukraińskiego konserwatyizmu, w szczególności W. Lipińskiego. Ustalono, że W. Lipiński stworzył złożoną konstrukcję, w której połączył działalność poszczególnych warstw społecznych, ideę narodową i monarchiczną formę państwa. W. Lipiński zaproponował tak zwaną ideę nowego hetmaństwa lub ideę nowego monarchizmu, według której głowa państwa – hetman – jest obdarzony wyłącznie symbolicznymi uprawnieniami, a rzeczywista władza należy do władzy ustawodawczej i wykonawczej. Władza ustawodawcza i wykonawcza zostały uregulowane w Konstytucji i skupione w rękach Parlamentu. Stwierdza się, że pomysł zaproponowany przez W. Lipińskiego był rzeczywiście innowacyjny, ale był racjonalny pod względem ideologii, a nie praktycznej realizacji. W swoich pomysłach W. Lipiński zwracał szczególną uwagę na koncepcje „idei narodowej” i „jednorodności pragnień”.

Słowa kluczowe: konserwatyzm, monarchizm, Państwo Ukraińskie, myśl prawna, idea narodowa, W. Lipiński.

THE CONSERVATIVE CONCEPT OF THE STATE IN THE VIEWS OF V. LYPINSKY AND HIS SUPPORTERS

Taras Styslo,

Assistant of the Department of Law and Public Administration
Institution of higher education «King Danylo University»
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-2377-7985
taras.styslo@ukd.edu.ua

Abstract. The article reveals the main approaches to determining the form of the state in the views of ideologues of Ukrainian conservatism, in particular V. Lypynskiy. It was established that V. Lypinsky formed a complex structure in which he combined the activity of individual social layers, the national idea and the monarchical form of the state. V. Lypinsky proposed the so-called idea of a new hetmanship or the idea of a new monarchism, according to the terms of which the head of state – the hetman is endowed with exclusively symbolic powers, while the real power belongs to the bodies of the legislative and executive powers. Characteristically, the legislative and executive powers were regulated by the constitution and concentrated in the hands of the parliament. It was established that the idea proposed by V. Lypynskiy was indeed innovative, but it was rational from the point of view of ideology, not practical implementation. In his ideas, V. Lypinsky paid special attention to the concept of «national idea» and «homogeneity of desires».

Key words: conservatism, monarchism, Ukrainian state, legal opinion, national idea, V. Lypinsky.

КОНСЕРВАТИВНА КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВИ У ПОГЛЯДАХ В. ЛИПІНСЬКОГО ТА ЙОГО ПРИХИЛЬНИКІВ

Taras Styslo,

викладач кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(Івано-Франківськ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-2377-7985
taras.styslo@ukd.edu.ua

Анотація. У статті розкриваються основні підходи до визначення форми держави в поглядах ідеологів українського консерватизму, зокрема В. Липинського. Встановлено, що В. Липинський сформував складну конструкцію в якій поєднав активність окремих суспільних прошарків, національну ідею та монархічну форму держави. В. Липинський запропонував так звану ідею нового гетьманства або ідею нового монархізму, за умовами якої – глава держави – гетьман наділений винятково символічними повноваженнями, а реальна влада належить органам законодавчої і виконавчої влади. Характерно, що законодавча і виконавча влада регулювалися конституцією і зосереджувалися в руках парламенту. Констатовано, що запропонована В. Липинським ідея дійсно була новаторською, але вона була раціональною з точки зору ідеології, а не практичної реалізації. Особливої уваги у своїх ідеях В. Липинський приділяв поняттю «національної ідеї» та «однородності хотінь».

Ключові слова: консерватизм, монархізм, Українська держава, правова думка, національна ідея, В. Липинський.

Вступ. В українській державно-правовій думці консервативна ідеологія займає особливе значення. Її популярність обумовлюється насамперед історичними традиціями державності, й умовним розумінням ідеї монархічної влади. Початок ХХ ст. і прихід до влади гетьмана П. Скоропадського сприяв тому, що в середовищі українських мислителів появилася плеяда ідеологів консерватизму, однак їх погляди на сам устрій держави відрізнялися. Така ситуація була властивою для всіх європейських держав де консервативна ідеологія набула популярності – Британія, Франція, Німеччина й обумовлювалася насамперед соціально-політичною кон'юнктурою, що мала місце в кожній з країн.

З огляду на зазначене, науково актуальним видається дослідження форми державності згідно правових поглядів ідеологів українського консерватизму.

В українській правовій науці проблемі консервативної концепції держави присвячено значну кількість досліджень. Вартими уваги в цьому контексті є роботи Н. Авер'янової, Т. Бевза, Р. Лехнюка, А. Луцького, Ф. Поліковського, В. Сабадухи, Г. Щокіна, С. Хангтінгтона.

Мета статті: розкрити основні підходи до визначення форми держави в поглядах ідеологів українського консерватизму.

Матеріали і методи дослідження. Основними завданнями які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети є наступні: прослідкувати еволюції розвитку консервативної ідеї в державно-правовій думці українців та встановити рівень її сприйняття в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Поява консерватизму, як правової ідеології датується кінцем ХVІІІ ст. й пов'язана з подіями Великої французької революції, оскільки консерватизм став альтернативою революційній диктатурі (демократії). Як зазначає В. Майданюк, ідеологи консерватизму мали на меті «зберегти традиційні цивілізаційні цінності й розвивати їх не революційним, а еволюційним шляхом завдяки реформам» (Майданюк, 2010: 132). У 1815 р. французький мислитель Ф. Шатобріан вперше вжив термін «консерватизм» в контексті характеристики правого режиму держави. На його думку консерватизм – це «бажання вищих суспільних прошарків, що втратили свій вплив на суспільство внаслідок революційних потрясінь, протистояти поширенню революційних змін та ліберально-демократичних ідей, апелюючи при цьому до таких важливих суспільних цінностей, як традиція, досвід, авторитет, релігія, тощо» (Луцький, 2013: 33).

Назагал, прийнято виділяти три види консерватизму – аристократичний, автономний, ситуаційний. Автором такої класифікації є відомий американський вчений С. Гантінгтон, який 1957 р. опублікував працю «Консерватизм як ідеологія». На його думку аристократичний тип консерватизму виник саме після революції 1789 р. у Франції й був результатом реакції аристократії на буржуазні революції кінця ХVІІІ – ХІХ ст. [11, s. 458]. До початку ХХ ст. цей різновид консерватизму втратив актуальність, однак в українській державно-правовій думці його активно обговорювали саме в умовах Української держави П. Скоропадського.

Автономний вид консерватизму сформувався як різновид політичної концепції і був притаманний окремій групі людей, які акцентували увагу на потребі збереження архетипних понять «справедливості», «авторитету», «порядку» і так далі (Huntington, 1957: 460). У кожному з цих випадків, саме держава і органи влади виступали апологетами справедливості і порядку. В умовах сьогодення автономний консерватизм є основою політичних програм партій, які апелюють до психологічних чи морально-етичних почуттів людей (Бевз, 2012: 87)].

Окремим видом консерватизму прийнято виділяти ситуаційний. Його прихильники виступають за захист існуючих державних інституцій і є противниками повалення існуючого політичного ладу. Цей вид можна вважати класичним консерватизмом.

Для української державно-правової думки характерним є дотримання кожного із зазначених видів консерватизму. Одночасно український вчений П. Гай-Нижник доводить, що В. Липинський і безпосередньо П. Скоропадський у 20-х рр. ХХ ст. сформували «специфічний український варіант консерватизму – український гетьманський націоналізм» (Гай-Нижник, 2011: 15).

Українські вчені М. Поліковський та С. Граб доводять, що прихильність до консервативних ідей обумовлювалася шляхетським походженням В. Липинського, а революційні події 1917-1918 рр. тільки підсилили ідею «активної участі української шляхти (аристократії, інтелектуалів) в політичному та національному відродженні Української держави у перебігу національної революції» (Поліковський, Граб, 2015: 393). Як результат, В. Липинський сформував складну конструкцію в якій поєднав активність окремих суспільних прошарків, національну ідею та монархічну форму держави. Насамперед мислитель вказав на потребу утвердження «універсальної національної ідеї» (Липинський, 1925: 95). У праці «Листи до братів-хліборобів» В. Липинський основною причиною слабкості української державності й політичних сил, які виступають за її відновлення визначає відсутність політичної єдності українського суспільства. Як результат, він запропонував ідею класократії, як форми державного устрою. В цьому контексті В. Липинський був прихильником концепції французького філософа А. Бергсона, який вказував на існування в державі окремих суспільних прошарків від активності чи пасивності яких відбувається поступовий розвиток суспільства й становлення самої держави [9, с. 151].

Подібно до ідей А. Бергсона, В. Липинський вказує, що «...скрізь і завжди є активна меншість, яка організує, дає провід і править – і є пасивна більшість, яку організують, якій дають провід і якою правлять» (Липинський, 1925: 98). Активною меншістю в цьому випадку він вважає аристократичні прошарки суспільства, а пасивною більшістю – селянство. Саме активна меншість на його думку виступає рушійною силою суспільства. Розвиваючи свою ідею В. Липинський вказує на потребу розвитку нового аристократизму та нового монархізму (Липинський, 1925: 102).

Власне В.Липинський запропонував так звану ідею нового гетьманства або ідею нового монархізму, за умовами якої – глава держави – гетьман наділений винятково символічними повноваженнями, а реальна влада належить органам законодавчої і виконавчої влади. Характерно, що законодавча і виконавча влада регулювалися конституцією і зосереджувалися в руках парламенту.

Стосовно символізму посади монарха-правителя, то він спрямовувався винятково для утвердження національної ідеї й політичної консолідації населення. Свою ідею В.Липинський обґрунтовував винятково «історичною тяглістю» й бажанням українців до існування посади глави держави – гетьмана (Липинський, 1925: 104). Важливо, що опираючись на традиції козацької держави середини XVII ст. й виборної посади гетьмана, В. Липинський запропонував абсолютно нову модель монархічної держави – «Трудова Національна Дідична (спадкова) Монархія» (Липинський, 1925: 102). У своїй праці, мислитель зокрема писав, що «Гетьманство – це символ єдності Української Нації і сили Української Держави, персоніфікований в особі традиційного, національного дідичного Гетьмана. Воно стоїть понад всіма кастами, партіями, класами і до нікого в нації спеціально не належить так само, як не може до когось спеціально належати і чийсь монополем бути само традиційне поняття Української Нації. Гетьманство об'єднує собою в одну національну цілість поодинокі класи людей, що живуть на Українській Землі – класи, природно зорганізовані в своїх автономних політично-економічних «радянських» чи інших формах власної класової організації» (Липинський, 1925: 102).

На нашу думку, запропонована В. Липинським ідея дійсно була новаторською, але вона була раціональною з точки зору ідеології, а не практичної реалізації. По-перше, у формулюванні форми державного устрою «Трудова Національна Дідична (спадкова) Монархія» можна прослідкувати, що акцент робився на трудове населення (пасивна більшість) і дідичну монархію – спадкова династія, яка обиралася з-поміж активної меншості (аристократії). По-друге, символізм посади монарха не відповідав реальним функціям глави держави і потребам консолідації нації. З огляду на те, що найчисельнішою категорією населення було селянство і фермери, гетьман мав бути представником аристократичної верстви. Врегулювати ймовірне протистояння селян та аристократії, В. Липинський пропонував за рахунок національної ідеї.

Стосовно поняття «національної ідеї», то на думку В. Липинського – це сукупність ідей, які виступають імперативом нації і задовольняють потреби та очікування усіх соціальних верств. Він зокрема писав: «Коли ціла нація – і ті, що правлять, і ті, якими правлять – живе не різними вірами: «панською» і «народною», «буржуазною» і «пролетарською», а одною спільною вірою...» (Липинський, 1925: 205).

Іншою категорією, яку вводить в обіг В. Липинський є «однородність хотінь», тобто спільне бачення розвитку держави, як аристократії так і землеробів. Ідею «однорідності хотіння» він пояснює як імператив, вказуючи зокрема, що «на оцій однородности хотінь... національної аристократії і пасивних мас – тих, хто організує та править і тих, кого організують і ким правлять – спірається моральний авторитет всякої національної аристократії» (Липинський, 1925: 205). прикладом суспільного устрою і держави, коли мала місце «однорідність хотінь» були Гетьманат часів Б. Хмельницького та Українська держава гетьмана П. Скоропадського. Однак в обох випадках не вдалося уникнути соціального протистояння, якщо ідея боротьби за національну державу мала місце, то питання земельної власності, а у випадку Хмельниччини – кріпацтва, провокували протистояння в середовищі тогочасного суспільства.

Відносно альтернативою монархічної класократії В. Липинського, був власне гетьманський рух. Останній об'єднав прихильників гетьмана П. Скоропадського й ідейно опирався на концепцію В. Липинського (Гай-Нижник, 2011). Однак прихильники гетьманського руху відмовилися від ідеї «однородності хотінь», адже усвідомлювали складність забезпечення єдності усіх соціальних прошарків держави. Більше того, гетьман у своїй внутрішній політиці опирався на великих землевласників, тобто аристократію, що обумовило наростання антигетьманських настроїв серед селян та робітників. Можна констатувати, що сама Українська держава П. Скоропадського показала певний утопізм ідей В. Липинського, зокрема класократії, як форми державного устрою.

Характерно, що консервативні ідеї не були властиві тільки українцям Наддніпрянщини. В Галичині вони мабуть виникли навіть швидше. Власне 2018 р. Р. Лехнюком захищено дисертаційне на тему «Українські консервативні середовища в Галичині у першій чверті ХХ століття: національно-політичний аспект» (Лехнюк, 2018), у якому аргументовано доведено, що саме галицькі русофіли були представниками консервативного крила української державно-правової думки, а на в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. консерватизм став основною ідеологією галицького греко-католицького духовенства.

Висновки. Таким чином, в українській державно-правовій думці, консервативна концепція займає особливе місце адже апелює до поняття історико-правової традиції національної держави, потреби розвитку національної ідеї, утвердження звичаєво-правових відносин, традиційної християнської релігії, свідомого вибору історичної національної долі. Як наслідок, консерватизм, як правова ідеологія залишається популярною в на початку ХХ ст. основним ідеологом українського консерватизму прийнято вважати В. Липинського, який ідеалізуючи державні утворення Б. Хмельницького та П. Скоропадського, розробив концепцію «Трудової Національної Дідичної (спадкової) Монархії». Ідеальною формою державного устрою В. Липинський вважав конституційну монархію з міцною національною і ідеєю та «однорідністю хотіння». Останнє було утопічною концепцією існування спільної для всіх суспільних прошарків (активної меншості та пасивної більшості) ідеї розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Бевз Т. Консервативні партії сучасної України: традиція чи модернізація. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2012. С. 85-96.
2. Гай-Нижник П.П. Український консерватизм і Гетьманський рух у ХХ ст.: нариси історії становлення та розвитку. *Гілея*. 2011. №43 (1). С.15–38.
3. Лехнюк Р.О. Українські консервативні середовища в Галичині у першій чверті ХХ століття: національно-політичний аспект. Дис. канд. іст. наук. Львів, 2018. 301 с.
4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Філадельфія. 1925. 627 с.
5. Луцький А.І. Правовий зміст ідеології українського консерватизму. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 8. С. 32-39.
6. Майданюк В. Консерватизм як ідеологія: критерії та основні принципи. *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Серія: Політологія*. Севастополь, 2010. Вип. 112. С. 132-136.
7. Поліковський М.Ф., Граб С.О. Вячеслав Липинський як ідеолог українського консерватизму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2015. № 824. С. 392-397.
8. Сабадуха В. Роздуми В.Липинського про національну ідею. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2005. 14. С. 147-164.
9. Huntington, S.P. (1957). Conservatism As An Ideology. *The American Political Science Review*, Vol. 51. P. 454–473.

References:

1. Bevz, T. (2012). Konservatyvni partii suchasnoi Ukrainy: tradytsiia chy modernizatsiia [Conservative parties of modern Ukraine: tradition or modernization]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*. pp. 85-96. [in Ukrainian].
2. Hai-Nyzhnyk, P.P. (2011). Ukrainyski konservatyzm i Hetmanskyi rukh u KhKh st.: narysy istorii stanovlennia ta rozvytku [Ukrainian conservatism and the Hetman movement in the 20th century: essays on the history of formation and development]. *Hileia*. №43 (1). pp. 15–38. [in Ukrainian].
3. Lekhniuk, R.O. (2018). Ukrainyski konservatyvni seredovyshcha v Halychyni u pershii chverti KhKh stolittia: natsionalno-politychnyi aspekt [Ukrainian conservative circles in Galicia in the first quarter of the 20th century: the national-political aspect]. *Dys. kand. ist. nauk. Lviv*, 301 p. [in Ukrainian].
4. Lypynskyi, V. (1925). Lysty do brativ-khliborobiv. Pro ideiu i orhanizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu [Letters to the bread-making brothers. About the idea and organization of Ukrainian monarchism]. *Filadelfia*. 627 p. [in Ukrainian].
5. Lutsnyi, A.I. (2013). Pravovyi zmist ideolohii ukrainskoho konservatyvizmu [The legal content of the ideology of Ukrainian conservatism]. *Naukovo-informatsiyni visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho*. № 8. pp. 32-39. [in Ukrainian].
6. Maidaniuk, V. (2010). Konservatyvizm yak ideolohiia: kryterii ta osnovni pryntsyipy [Conservatism as an ideology: criteria and basic principles]. *Visnyk SevNTU: zb. nauk. pr. Serii: Politolohiia*. Sevastopol, Vyp. 112. pp. 132-136. [in Ukrainian].
7. Polikovskyyi, M.F., Hrab, S.O. (2015). Viacheslav Lypynskyyi yak ideoloh ukrainskoho konservatyvizmu [Vyacheslav Lypinsky as an ideologue of Ukrainian conservatism]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Seriiia : Yurydychni nauky. № 824. pp. 392-397. [in Ukrainian].
8. Sabadukha, V. Rozdumy, V. (2005). Lypynskoho pro natsionalnu ideiu [V. Lypinsky's thoughts on the national idea]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*. № 14. pp. 147-164. [in Ukrainian].
9. Huntington S.P. (1957). Conservatism As An Ideology. *The American Political Science Review*, Vol. 51. P. 454–473. [in English].